

ATBALSTA SNIEGŠANA IZGLĪTOJAMIEM AR SPECIĀLĀM VAJADZĪBĀM: REFLEKSIJA PAR PIEREDZI

The Provision of Support in Students with Special Needs: Teacher Reflection on Their Practice

Ilga Prudnikova

Rezekne Academy of Technologies, Latvia

Abstract. Latvia is currently moving towards a competency-based approach to the curriculum, with the resultant need to update teacher professional competencies. A survey conducted by the project School 2030 in the second half of 2018 highlights the need for more personalised support to teaching/learning for each and every student. The teacher's capacity, therefore, to plan, prepare and lead the learning process is important.

The question then arises: how to best support learning and effectively increase achievement for those learners with special needs. For the realisation of an inclusive approach to education, the teacher needs knowledge and understanding of the diverse needs of students, which need to be considered as part of the educational process.

The aim of the study: to provide insight into diverse effective approaches to the education of students with special needs in inclusive settings.

The research methods selected reflect the purpose of the study: analysis of regulatory documents, analysis of the scientific literature and teacher reflection on their practice.

The main conclusion is that the provision of day-to-day support by competent teachers, as well as support at the educational institution level, results in students with special needs participating, being engaged, collaborating and achieving equally with the peers.

This can only be achieved through the purposeful investment of hard and persistent work, utilising flexible learning opportunities and collaboration.

Keywords: inclusive approach, provision of support, students with special needs, teacher professional competencies

Ievads

Introduction

Latvijā šobrīd tiek uzsākta kompetenču pieejas īstenošana mācību saturā, kur tiek aktualizētas skolotāja profesionālās kompetences, jo skolotāja darbība ietekmē skolēnu darbību, kas savukārt ir viņu topošās kompetences pamatā. Tiek atzīts, ka svarīga ir skolotāja gatavība plānot, sagatavot un vadīt mācību procesu (Namsone, Volkinšteine, & Lāce, 2018). Īpaši svarīgi tas ir darbā ar izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām, kuri tiek uzticēti skolotājam. Tas

nozīmē, ka skolotājam ir nepieciešamas zināšanas un izpratne par daudzveidīgām vajadzībām, kādas varētu izpausties izglītības procesā (Bethere et al., 2016).

Vispārējās izglītības likuma 53. panta 2.punkts nosaka, ka atbilstošu atbalsta pasākumu pieejamību izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām, kuri uzņemti vispārējās izglītības programmā, nodrošina izglītības iestāde. Izglītības iestāde katram uzņemtam izglītojamajam ar speciālām vajadzībām izstrādā individuālu izglītības programmas apguves plānu (Vispārējās izglītības likums, 1999).

Spēkā esošie 2018. gada 21. augusta Ministru kabineta noteikumi Nr. 543 "Prasības izglītojamo ar speciālām vajadzībām uzņemšanai vispārējās izglītības iestāžu īstenotajās vispārējās izglītības programmās" nosaka prasības, kādas izvirzāmas vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības iestādēm, lai to īstenotajās vispārējās izglītības programmās uzņemtu izglītojamus ar speciālām vajadzībām. Nodrošinājumā, kas nepieciešams speciālās izglītības programmas īstenošanai speciālās izglītības klasē un vispārējās pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības klasē uzņemtajiem izglītojamiem ar speciālām vajadzībām, noteikts mācību un citu izglītības iestādes telpu (teritorijas) aprīkojums, atbalsta pasākumi un papildu pedagoģiskais un atbalsta personāls atbilstoši traucējumu veidam (Ministru kabineta noteikumi Nr. 543, 2018), bet tas neveido atbalsta pasākumu kopumu, kas vērsts uz to, lai palīdzētu izglītojamiem pārvarēt veselības vai funkcionālo traucējumu radītos ierobežojumus un mācību grūtības, tai skaitā nenosaka nepieciešamību integrētajiem izglītojamiem izstrādāt un īstenot individuālo izglītības programmas apguves plānu, kā paredzēts Vispārējās izglītības likumā.

Prakse rāda, ka skolā tiek uzņemts bērns ar speciālām vajadzībām, ir likvidēti fiziskie šķēršļi, bet tiek aizmirsts par izglītības satura nozīmi, tā pieejamību konkrētajam izglītojamajam. Skolotājs nespēj izvirzīt skolēnam aktuālus mācību mērķus, izvēlēties un prasmīgi lietot mācību paņēmienus, metodes, mācīt jēgpilni izmantot IKT rīkus, jo nav apzinājies, ar kādām mācību problēmām saskaras izglītojamais.

Pētījuma mērķis: izpētīt pielāgojumu, pārveidojumu daudzveidību mācību procesā bērniem ar speciālām vajadzībām.

Atbilstoši mērķim noteiktas pētījuma metodes: normatīvo dokumentu, zinātniskās literatūras analīze, refleksija par pieredzi.

Ieskats teorētiskajos aspektos *Insight in to the Theoretical Aspects*

Pasaulē šobrīd norit diskusija par skolotāju profesionālo kompetenci, tāpēc nav vienota redzējuma par to, kādam ir jābūt ideālam skolotājam un kādai ir jābūt skolotāja izglītībai, bet ir vienprātība par to, ka skolotāja kompetences rezultējas darbībā. Līdz ar to aktualizējas skolotāja prasmes vadīt atbilstošu mācīšanos,

analizēt un reflektēt, sadarboties, lai skolēnu mācīšanās rezultāts būtu kompetence (Namsone, Volkinšteine, & Lāce, 2018).

Kompetences tiek skaidrotas kā zināšanu, prasmju, izpratnes, vērtību, attieksmju un vēlmju kombinācija, kas ir cilvēka darbības pamatā (Hoskins & Crick, 2010). Noteiktai attieksmei vai pārlicēbai ir nepieciešamas noteiktas zināšanas vai izpratnes līmenis un tad ir nepieciešamas prasmes, lai šīs zināšanas īstenotu praktiskā situācijā. Katrai noteiktajai kompetences jomai tiek prezentētas būtiskās attieksmes, zināšanas un prasmes, kuras ir tai pamatā (Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra, 2012).

Būtisks priekšnoteikums, lai veicinātu integrāciju, ir skolotājs, kurš spēj iesaistīt skolēnu jēgpilnā mācību darbībā, uzņemties atbildību par visiem skolēniem. Skolotājam ir jāsaprot, ka iekļaujoša sabiedrība rūpējas par to, lai nodrošinātu skolēnu iekļaušanu, nemainot viņus (Stubbs, 2008).

Integrācijas veicināšana nozīmē diskusiju stimulēšanu, pozitīvas attieksmes veicināšanu un izglītības un sociālās sistēmas uzlabošanu, lai tiktu galā ar jaunām prasībām izglītības struktūrās un pārvaldībā. Tas ietver ieguldījumu, procesu un vides uzlabošanu, lai veicinātu mācīšanos gan izglītojamā līmenī viņa mācību vidē, gan sistēmas līmenī, lai atbalstītu visu mācību pieredzi. Tās sasniegumu pamatā ir valdību vēlme un spējas pieņemt nabadzīgas politikas, risinot jautājumus par vienlīdzīgumu valsts izdevumu jomā izglītības jomā, attīstot starpnozaru saiknes un tuvinot iekļaujošu izglītību kā mūžizglītības sastāvdaļu (UNESCO, 2009).

Politikas veidotājiem Starptautiskās Izglītības konferencē ir izvirzīts nozīmīgs ieteikums: atzīst, ka iekļaujoša izglītība ir nepārtraukts process, kura mērķis ir piedāvāt kvalitatīvu izglītību visiem (UNESCO, 2008).

Izglītība par iekļaušanu ietver zināšanas un prasmes arī par diferenciaciju un daudzveidīgu vajadzību nodrošināšanu, kas ļauj skolotājam klasē atbalstīt individuālu mācību darbu, par atbalstu visiem izglītojamajiem, kuriem nepieciešama spēju un dotumu attīstīšanas stimulēšana. Iekļaujošas izglītības procesu īstenošana ir atkarīga no sadarbības, kas ir būtisks skolotāju darbības nosacījums, no prasmes ievērot pedagoģisko ētiku un veidot labvēlīgu mikroklimatu klasē sadarbībai ar skolēniem un kolēģiem, no personīgās profesionālās pilnveides (Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra, 2009; 2012; North & McKeown, 2005).

Starptautiskā līmenī pirmais dokuments, kur uzmanības centrā nonāca izglītojamo ar speciālām vajadzībām iekļaušana vispārējās izglītības iestādēs bija Izglītības Ministru Padomes rezolūcija par Bērnu un jauniešu ar speciālām vajadzībām integrēšanu vispārējās izglītības sistēmās, kas tika pieņemta 1990.gadā (European Union, 1990). Kopš tā laika gan starptautiskā, gan Eiropas līmenī ir virkne konvenciju, deklarāciju, paziņojumu un rezolūciju par funkcionāliem traucējumiem, iekļaušanu un speciālo izglītību, kas apstiprina visu

valstu, tai skaitā Latvijas, pamatnostādnes (Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra, 2009).

Jāatzīst, ka Latvijas izglītības sistēmā iekļaujošas izglītības īstenošanu nosaka virkne normatīvo dokumentu, tomēr trūkst vienota skaidrojuma par atbalsta sistēmas būtību. Turklāt atbalsta pasākumu nodrošinājums galvenokārt ir paredzēts tiem gadījumiem, kuros speciālās vajadzības tiek noteiktas balstoties uz medicīnisku diagnozi (Bethere et al., 2016).

Latvijā 2018. gada otrajā pusē veiktajā aptaujā, kur piedalījās 737 vecāki, kuru bērni mācās vairāk nekā 300 Latvijas skolās (1.-12. klasē), un 3304 skolēni no 327 Latvijas skolu pamatskolas (7.-9. kl., 64,2%) un vidusskolas (10.-12. kl., 35,8%) klašu grupām, skolēni un viņu vecāki aktualizēja lielāku personalizēta atbalsta nepieciešamību, uzsverot, ka mācību pieejā svarīgi pēc iespējas sniegt atbalstu katram skolēnam. Atbildes liecina, ka spējīgākie skolēni skolā bieži vien garlaikojas, bet tie, kam vajadzīgs ilgāks laiks, netiek mācībām līdzīgi, tiek steidzināti. Arī vecāki savās atbildēs pauž rūpes par to, ka viņu bērni nespēj pietiekami labi apgūt zināšanas un prasmes, jo nesaņem pietiekošu atbalstu. Ar to vecāki saprot skolotāja iedziļināšanos konkrēta skolēna izaugsmē un atbilstošas palīdzības sniegšanu konkrētajā mācību posmā. Reizēm atgriezeniskā saite, ko saņem skolēns, nav pietiekama, lai vecāki skaidri saprastu, kas darāms, lai uzlabotu bērnu sniegumu un apgūtu iekavēto (Edurio aptaujas, 2019).

Lai palīdzētu izglītojamiem pārvarēt veselības vai funkcionālo traucējumu radītos ierobežojumus un mācību grūtības, ir nepieciešams izziņāt un prast nodrošināt katra izglītojamā izglītošanās vajadzības un attīstību, tāpēc līdzdalības paplašināšanā ir vērā ņemams tāds aspekts kā kvalitatīva individuālā izglītības programmas apguves izstrādāšana un īstenošana.

Šāds plāns ir izglītojamā spējām pielāgota izglītības procesa organizēšana, ievērojot viņa pieredzi, prasmes, izziņas procesu īpatnības un izglītības standartā un mācību priekšmetu programmās izvirzītos mērķus un uzdevumus (VISC, 2017).

Refleksija par pieredzi *Reflection on practice*

Skolotāja kā reflektējoša praktiķa kompetences jomā tiek ietverta sistemātiska paša skolotāja darba izvērtēšana, efektīva kolēģu iesaistīšana refleksijā par mācīšanu un mācīšanos, piedalīšanās skolas kā mācību kolektīva veidošanā (Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra, 2012).

Autorei ir uzkrāta zināma pieredze speciālās izglītības jomā. Rakstā piedāvātais materiāls ir prezentēts 2018.gada augusts – novembris Rīgas 1.speciālā internātpamatskola-attīstības centrā vadītajos pedagogu profesionālās

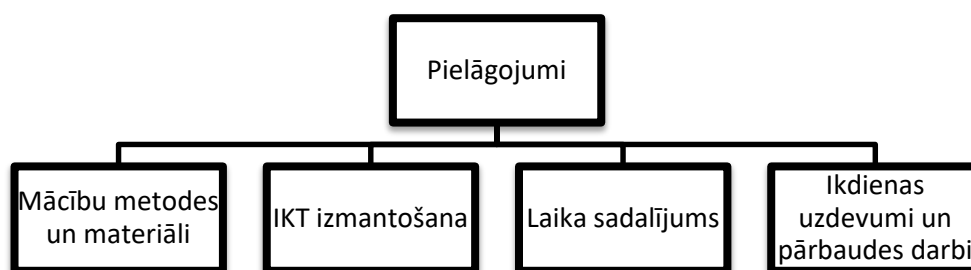
kompetences pilnveides kursos “Izglītojamā intelektuālās attīstības psiholoģiski pedagoģiskā izvērtēšana periodā no 7 līdz 12 gadu vecumam”.

Balstoties uz zinātniskajām nostādnēm un profesionālo darba pieredzi, kompetences pilnveides kursu ietvaros skolotāji tiek mudināti reflektēt par atbalsta pasākumu nodrošināšanu skolēniem ar speciālām vajadzībām iekļaujošā vidē. Reflektējoša prakse veicina skolotāju efektīvu darbu ar vecākiem, kā arī darbu komandās ar citiem skolotājiem un speciālistiem, kas strādā gan skolā, gan ārpus tās (Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra, 2012).

Skolotāji daloties savā pieredzē, apliecināja, ka ir nepieciešamas atbilstošas kompetences, lai efektīvi varētu strādāt iekļaujošā mācību vidē, tāpēc būtisks faktors ir skolotāju izglītošana. Lai atbalstītu izmaiņas izglītības vidē un sekmētu visu izglītojamo iekļaušanu, mācību procesā atbalsta sniegšanā nav jāpiešķir attīstības traucējumu kategorijas bērniem ar speciālām vajadzībām, bet ir nepieciešama daudz personalizētāka pieeja ikdienas darbā. Līdzdalības paplašināšanā ir nepieciešama diferenciacija un papildu atbalsta nodrošināšana tiem izglītojamiem, kuriem tas ir nepieciešams, un tas ir jāapraksta individuālajā izglītības programmas apguves plānā. Svarīga ir skolēnu sākotnējā snieguma līmeņa noteikšana, lai lemtu, kāda veida pielāgojumi vai pārveidojumi veido atbalsta pasākumu kopumu, lai viņi varētu pārvarēt veselības problēmu vai attīstības traucējumu radītos ierobežojumus mācību procesā. Ir skolēni, kuriem mācību vai vērtēšanas procesā efektīvi palīdz mācību pielāgojumi, bet ir skolēni, kuriem savukārt nepieciešami mācību pārveidojumi, kas atspoguļojas sagaidāmajos mācību rezultātos, kas jāsasniedz skolēnam.

Lai izlemtu, kādi pielāgojumi vai pārveidojumi ir nepieciešami izglītojamam mācību procesā, vispirms ir jāsaprot, ar kādām mācību problēmām izglītojamais saskaras. Atbilstoši pielāgojumi vai pārveidojumi var palīdzēt pārvarēt mācību un uzvedības problēmas (Bee, 2003).

Efektīvi un rezultatīvi pedagoģiskajā procesā var ieviest pielāgojumus, kuri apkopoti 1.attēlā.

1.attēls. Pielāgojumi
Figure 1 Accommodations

Savukārt mācību pārveidojumi, kuri apkopoti 2.attēlā, parasti ir nepieciešami izglītojamiem ar garīgās attīstības traucējumiem vai smagiem un vairākiem smagiem attīstības traucējumiem.

2.attēls. *Pārveidojumi*
Figure 1 *Modifications*

Izvērtējot savu ikdienas darbu, skolotāji apliecināja, ka, apzinot mācību problēmu, nodrošinot atbilstošu pielāgojumu, var sniegt reālu atbalstu skolēnam mācību grūtību pārvarēšanai. Iespējams dažreiz skolotājam ir jāmaina tikai mācīšanas veids, vai jāveic izmaiņas mācību vidē, vai jāpilnveido mācību materiāli. Varbūt ir nepieciešamība mācību procesā izmantot IKT (skat. 1.tabulu).

1.tabula. *Pielāgojumu piemēri*
Table 1 *Examples of Accommodations*

Veids	Mācību problēma	Iespējamie pielāgojumi
Mācību metodes un materiāli	Klausīšanās: skolēns nespēj sekot līdzī stāstījumam	Var iesaistīt skolēnu uzdodot jautājumus vai pārtraucot stāstījumu ar nelielām grupu aktivitātēm vai diskusijām; uzrakstīt galvenās idejas uz tāfeles; izmantot krāsainu pierakstu u.c.
	Lasīšana: skolēns nespēj noteikt tekstā galveno domu vai atrast tekstā balsta vārdus	Var ļaut izmantot tekstus, kas uzrakstīti vieglākā valodā; var pasvītrot galveno domu un likt to izlasīt vispirms; var sagatavot skolēnam plānu, kas jāievēro patstāvīgās lasīšanas uzdevumos u.c.
IKT izmantošana	Skolēnam ir nepieciešams atbalsts norādījumu izprašanai	Var izmantot specializētas datorprogrammas vizuālā atbalsta sagatavošanai; var izmantot balss sintezatoru pēc nepieciešamības; var ieplānot datora izmantošanu bez teksta redaktora iespējām rakstiskas atbildes sniegšanai u.c.
Laika sadalījums	Skolēnam ir palēnināts darba temps, vai viņš nespēj	Var ieplānot papildu laiku, lai skolēnam ir iespēja pabeigt darbu; var sadalīt darbu mazākās daļās un ļaut tās pildīt ilgākā laika posmā (piem., dažādās dienās); var ļaut

	koncentrēties ilgu laika periodu.	izmantot īsus pārtraukumus; var ļaut pildīt darbu noteiktā dienas laikā; var sagatavot darbu ar mazāku skaitu uzdevumu vai jautājumu, bet pārlicinoties, lai tiktu ietverts nepieciešamais saturs un prasmes u.c.
Ikdienas uzdevumi un pārbaudes darbi	Rakstīšana: skolēnam ir grūti salasāms rokraksts	Var ļaut skolēnam izmantot pielāgotus rakstāmrīkus vai burtņīcas (papīru) ar lielākām rūtiņām vai platākām līnijām; ļaut rakstīt ar zīmuli; izmantot datoru; var diktēt uzdevumu skolotāja palīgam vai klasesbiedram, kurš pierakstīs atbildi u.c.
	Skolēnam ir grūtības pāriet no viena veida uzdevuma uz citu.	Var sagrupēt līdzīgus uzdevumus (forma un saturs) kopā; ļaut pildīt sākot ar vieglāko jautājumu vai uzdevumu; var līdzīgus jautājumus grupēt kopā, bet ne vairāk par četriem pieciem jautājumiem u.c.

Avots: Reigase & Prudņikova, 2017.

Īstenojot atbilstošus pielāgojumus ir nepieciešama:

- elastīga pieeja, kas apmierinātu skolēnu individuālās izglītības vajadzības;
- atbilstība skolēnu reālajām dzīves vajadzībām un ne tikai akadēmiskām izglītības vajadzībām.

Secinājumi **Conclusions**

- Valsts politisko mērķu īstenošanā Latvijas izglītības sistēmai ir nozīmīgs izaicinājums nodrošināt kvalitatīvu izglītību visiem izglītojamiem.
- Latvijas izglītības sistēmā iekļaujošas izglītības īstenošanu nosaka virkne normatīvo dokumentu, tomēr trūkst vienota skaidrojuma par atbalsta sistēmas būtību.
- Lai veiktos izglītības procesā, un skola varētu nodrošināt atbilstošu un laicīgu atbalstu izglītojamiem, tai efektīvi jākomunicē ar speciālās izglītības vidi (piemēram, jāmeklē inovatīvi veidi kā saņemt atbalstu no speciālām skolām – attīstības centriem u.c.).
- Iekļaujošas izglītības īstenošanā procesā galvenā vērība jāpievērš personalizēta atbalsta nodrošināšanai skolēniem ar speciālajām vajadzībām neatkarīgi no viņu vecuma un individuālajām vajadzībām.
- Mērķtiecīgi saņemot atbalstu ikdienā no pedagogu puses un atbalstu skolas līmenī skolēni līdzvērtīgi var līdzdarboties, iesaistīties, sadarboties un gūt sasniegumus.

Summary

That there is currently on-going discussion in the world about the professional competence of teachers, is attested by the analysis of scientific literature and regulatory documents. There is no consensus on the definition of an ideal teacher nor, how teachers should be educated, but there is consensus that the improving teacher competency has a positive result.

As a result, what is becoming important are the skills of the teacher in meeting learning needs appropriately, to analyse and reflect, to collaborate with others so that the learning outcomes of students result in the students' improved competence.

The knowledge and skills to be able to apply differentiated teaching/learning tasks to address the diverse needs of learners, enables teachers to be able to support individualised learning. This ensures support for all students including those who require additional support with their learning.

The author of the study has reflected on her experience of working with children with special needs. The content of this article was presented as professional development during August – November, 2018, at the Riga Special Elementary Boarding School and Development Centre. The professional development course was entitled "Psychological-pedagogical evaluation of learner intellectual development in the age range 7-12 years".

Using scientific knowledge and professional experience, the author emphasises in the article, that there is no need to allocate disability categories to children with special needs as part of the learning process, but rather a more focused approach to everyday learning is required.

In order to facilitate student participation, emphasis needs to be given to the development of quality, individualised, educational programmes and their implementation. It is important to determine the initial level of performance of students to decide what type of accommodations and modifications are needed to overcome the limitations of the learning process resulting from health problems or developmental disabilities. Learning adaptations are the changes that help a learner to learn, or changes can also be made in the way a learner's performance is assessed. These modifications are changes in the expected learning outcomes to be achieved by the learner. The author recommends that adjustments be made to teaching methods and materials, routine tasks and tests, the learning environment, time allocations and the use of ICT (vai IKT?). Modification of learning tasks is usually required by students with intellectual disabilities or severe and multiple severe learning disabilities. Modifications may include partial acquisition of the curriculum, academic requirements which are different from the normal requirements for that age group, different (alternative) learning objectives and different forms of assessment.

This study finds:

- When implementing national political goals, the Latvian education system has a significant challenge in ensuring the quality of education for all students;
- The implementation of inclusive education in the Latvian education system is governed by a number of regulatory documents, but there is a lack of a unified explanation of the nature of the support to be provided by the system in this process;
- In order to be successful in the provision of effective education and to provide adequate and timely support to learners, schools must have effective communication with special needs providers: (e.g. looking for innovative ways to collaborate with special schools - development centres, etc.);
- The process of inclusive education should focus on providing personalised support to students with special needs, regardless of their age and individual needs.

Through the provision of purposeful day-to-day support by teachers and at a school level, all students can be helped to participate, engage, collaborate and achieve results.

Literatūra References

- Bee, M. (2003). *Accommodations and Modifications: What Parents Need to know*. Florida Developmental Disabilities Council, Inc. Retrieved from https://www.rehabworks.org/docs/Accommodations_Modifications.pdf
- Bethere, D., Cupere, I., Kaupužs, A., Laganovska, E., Ļubkina, V., Marzano, G., Prudņikova, I., Reigase, M., Rozenfelde, M., Rubene, Z., Rutka, L., Strods, R., Tūbele, S., Ušča, S., & Žogla, I. (2016). *Pusaudžu fiziskā, emocionālā un sociālā līdzsvara attīstība iekļaujošajā izglītībā*. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija. Pieejams: www.telerehabilitation.lv
- Edurio aptaujas*. (2019). Pieejams: <https://home.edurio.com/aptaujas>
- Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra. (2009). *Galvenie principi kvalitātes veicināšana iekļaujošā izglītībā– Rekomendācijas politikas veidotājiem*. Odense, Dānija: Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra. Pieejams: https://www.european-agency.org/sites/default/files/key-principles-for-promoting-quality-in-inclusive-education_key-principles-LV.pdf
- Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra. (2012). *Skolotāju izglītība iekļaušanai. Iekļaujošu skolotāju profils*. Odense, Dānija: Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra. Pieejams: https://www.european-agency.org/sites/default/files/te4i-profile-of-inclusive-teachers_Profile-of-Inclusive-Teachers-LV.pdf
- European Union. (1990). Resolution of the Council and the Ministers of Education meeting with the Council of 31 May 1990 concerning Integration of children and young people with disabilities into ordinary systems of education, *Official Journal C 162*, 03/07/1990
- Hoskins, B., & Crick, D.R. (March, 2010). Competences for Learning to Learn and Active Citizenship: different currencies or two sides of the same coin? *European Journal of Education*, 45(1), pp. 121-137. Knowledge, Globalisation and Curriculum.
- Ministru kabineta noteikumi Nr. 543 "Prasības izglītojamo ar speciālām vajadzībām uzņemšanai vispārējās izglītības iestāžu īstenotajās vispārējās izglītības programmās"* (2018). Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/301251>
- Namsone, D., Volkinšteine, J., & Lāce, G. (2018). Skolotājam nepieciešamās kompetences. No Oliņa, Z., Namsone, D., France, I., Čakāne, L., Pestovs, P., Bērtule, D., Volkinšteine, J., Lāce, G., Dudareva, I., Logins, J., & Butkēviča, A. *Mācīšanās lietpratībai* (146-158). Rīga: Latvijas Universitāte.
- North, M., & McKeown, S. (2005). *Meeting SEN in the Curriculum: ICT.D*. Fulton Publishers
- Reigase, M., & Prudņikova, I. (2017). *Ieteikumi iekļaujošas izglītības īstenošanai*. Pieejams: https://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/metiet_iekl_izgl_ist.pdf
- Stubbs, S. (2008). *Inclusive Education. Where there are few resources*. Retrieved from <http://119.82.251.165:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/28/InclusiveEducationResources2008Stubbs.pdf?sequence=1>
- UNESCO. (2008). *Inclusive Education: The Way of the Future, International Conference on Education, 48th session, Final Report*. Geneva: UNESCO.
- UNESCO. (2009). *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. Paris: UNESCO Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000177849>

Ilga Prudnikova

VISC. (2017). *Metodiskie ieteikumi individuālā izglītības programmas apguves plāna sastādīšanai un īstenošanai*. Pieejams: https://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/metiet_ind_plana_sastadisanai_2015.pdf

Vispārējās izglītības likums. (1999). Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=20243>